

hevâ, avâriz, sürsat gibi tekâlif-i örfiyyeye tâbi idiler. Konar göçerler kendi isimleriyle anılan koyunlar besledikleri gibi büyük sürülerin birine karışmasını önlemek amacıyla her ailenin kendine mahsus bir "en"i de (işaret, damga) vardı. Bazı bölgelerde keçi besiciliği yaygındı. Büyükbaş hayvancılık ise genellikle tercih edilmemektedir. Konar göçerler ürettikleri nesneleri ya şehir ve kasabalara yaklaştıklarında ya da yaylak pazarlarında yerleşik ahalie satma imkânı buluyorlardı. Bununla birlikte en önemli müşterileri büyük şehirlerdi. Onlar, ceplerle varısıyla sevkettikleri koyunlarını kasapbaşların tayin ettikleri narha göre satıyorlardı. Konar göçerler sefer halindeki ordunun et, süt, peynir, tereyağı gibi ihtiyaçlarını ücreti karşılığı temin etmekle de yükümlüydüler. Başta İstanbul olmak üzere pek çok şehirdeki debbâğhanelerin ham madde kaynağı konar göçerlerdi. Yün ve kök boyalı halı ve kilimler için şehirler önemli bir pazar durumundaydı. Türkmen kilimleri sadece Anadolu'da değil aynı zamanda Avrupa'nın pek çok şehrinde revaçta idi. Öte yandan konar göçerler arasında avcı kuşlar yetiştirenler olduğu gibi (TK, TD, nr. 116, vr. 8^a-117^a; nr. 168, vr. 9^b-16^a) orman işleriyle meşgul olan ve kereste üretenler, maden işletmeciliği ya da muhafızlığı yapanlar, derbendlerin muhafazasında görev alanlar da bulunmaktaydı. Konar göçerlerin önemli sayıda develere sahip olmaları Anadolu'da taşımacılık tekelini ellerine geçirmelerine imkân sağlamıştı. Yine sefer halindeki orduda taşımacılık Türkmenler'den temin edilen develerle yapıyordu. Konar göçerler yurt, alacak, toprak ev, kıl çadır, kara çadır gibi çeşitli tür ve evsafa çadırlarda otururlardı. Bununla birlikte bazı kışlaklarda küçük yerleşmeler ve barınaklar yaptıkları da olurdu.

XVII. yüzyılda Osmanlı merkez ve taşra yönetiminde ortaya çıkan aksaklıklar konar göçerlerin hayatını da derinden etkilemiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan Boz-ulus Türkmenleri Orta ve Batı Anadolu'ya kadar dağılmış, Halep ve Yeni İl Türkmenleri Anadolu'nun iç kısımlarına doğru girmeye başlamış, Dulkarırlılar ise başta Bozok olmak üzere Urfa'dan Aydın'a kadar geniş bir alana dağılmıştır. Bu esnada Ege adalarına ve Rumeli'ye de pek çok aşiretin geçtiği tesbit edilmektedir. Merkezî hükümet onları eski yurtlarına döndürmeye muvaffak olamayınca bu defa yeni yerlerinde yeni-

den idarî yapılandırmaya kavuşturmuştur. Ancak bazı konar göçer toplulukların bir türlü denetim altına alınamaması yüzünden merkezî hükümet XVII. yüzyıl sonlarında bazı aşiretleri Rakka bölgesine mecburî iskâna tâbi tutmuşsa da bunda tam bir başarı elde edilememiştir. Bununla birlikte XVIII. yüzyılın başlarından itibaren gerek kendiliğinden gerekse merkezî idarenin teşviki ya da zorlaması ile konar göçerler yavaş yavaş yerleşik hayata geçmeye başladılar. Muşkara (Nevşehir) ve Arapsun (Gülşehir) gibi köylere tahsis edilen büyük gelirli vakıflar aşiretlerin yerleşmesi için önemli teşvikler sundu. Öte yandan bazı konar göçerler iktisadî faaliyet biçimlerini değiştirdiklerinde yoksullaşacaklarından korktukları için iskân teşebbüslerine karşı zayıf direnişler gösterdiler. Bu sebeple merkezî idare tarafından, yerleşik hayata geçmiş olmalarına rağmen bazı aşiretlere yaylalara çıkmaları ve hayvancılık yapmaları için kısmî izin verildi. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Fırka-i Islâhiyye Güney Anadolu'ya geniş çaplı bir iskân gerçekleştirdi.

Günümüzde yeni tarım alanlarının açılması ve iktisadî faaliyet sahalarının genişlemesiyle konar göçerlik tamamen önemini yitirmiştir. Toroslar'da bulunan Bahşışlı, Boynuinceli, Sarıkeçili gibi son konar göçer topluluklar da hükümetin aldığı tedbirlerle yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Anadolu'da görülen Avşar, Eymür, Bayat, Sarılı, Yahyalı, Fakihli, Ağcakoyunlu, Ağıl, Kışlak, Alan gibi yer adları konar göçer hayatın izlerini taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü lugâti't-Türk Tercümesi, I, 59; BA, TD, nr. 184; nr. 200; nr. 362; nr. 402; nr. 561; nr. 965; BA, MAD, nr. 3260, s. 58, 103, 115; nr. 7534, s. 392; nr. 7574, s. 3 vd., 8, 10 vd.; nr. 8458, s. 48; nr. 9830, s. 103, 145; nr. 10187, s. 80; BA, D.BŞM, nr. 197, s. 1; nr. 217, s. 1-32; BA, KK, nr. 2311, s. 27-31; TK, TD, nr. 116, vr. 8^a-117^a; nr. 168, vr. 9^b-16^a; Ankara Şer'iyye Sicilleri, nr. 49, s. 6; nr. 54, s. 46; nr. 57, s. 216; Konya Şer'iyye Sicilleri, nr. 10, s. 279; nr. 12, s. 249; Halil b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* (nşr. P. Ravaisse), Paris 1894, s. 105 vd.; Âşıkpaşazâde, *Târih* (Atsız), s. 92-93; Ahmed Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri* (İstanbul 1930), İstanbul 1989; Kamil Su, *Balıkesir Civarında Yürük ve Türkmenler*, İstanbul 1938; Kemal Güngör, *Cenubi Anadolu Yürüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki*, Ankara 1941; Tayyip Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul 1957, tür.yer.; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı* (İstanbul 1963), İstanbul 1987, s. 12-28; D. G. Bates, "Güneydoğu Anadolu'da Göçebe Yörük Yerleşmeleri Üzerine Bir Çalışma", *Türkiye Coğrafi ve Sosyal*

Araştırmalar, İstanbul 1971, s. 254-292; J. E. Woods, *The Aqqıyınlu*, Minneapolis 1976, bk. İndeks; Ali Rıza Yalman, *Cenupta Türkmen Oymakları* (haz. Sabahat Emir), Ankara 1977, I-II; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1980, bk. İndeks; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988, bk. İndeks; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahtılları*, İstanbul 1992, V, 237, 260, 267, 271, 291, 295; Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri Bozulmuş Türkmenleri: 1540-1640*, Ankara 1996, bk. İndeks; a.mlf., "Kayseri'de Mezraaların Köye Dönüşmesinde Konar-Göçer Aşiretlerin Rolü", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri 1998, s. 183-192; a.mlf., "Osmanlı Devleti'nde Konar-Göçer Raiyyete Dair", *Akademik Araştırmalar*, sy. 3, Erzurum 1996, s. 84-87; İlhan Şahin, "Göçebeler", *Osmanlı*, Ankara 1999, IV, 132-141; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi, I, 1300-1600* (trc. Halil Berktaş), İstanbul 2000, s. 71-80; Mehmet İnbaşı, *Rumeli Yörükleri (1544-1675)*, Erzurum 2000, s. 7-33; Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri (haz. Tufan Gündüz), Ankara 2000; R. P. Lindner, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar* (trc. Müfit Günay), Ankara 2000; Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2001, s. 175-186; Ömer Lutfi Barkan, "Essai sur les données statistiques des registres de recensement dans l'Empire ottoman au XVe et XVIe siècles", *JESHO*, I (1958), s. 30; Şehabeddin Tekindağ, "XV. Asrın Sonunda Memluk Ordusu", *TD*, XV (1960), s. 85-94.

TUFAN GÜNDÜZ

KONEVİ, Alâeddin

(علاءالدین القوی)

Ebû'l-Hasen Alâüddin Ali

b. İsmâil b. Yûsuf el-Konevî et-Tebrizî
(ö. 729/1329)

Şâfiî fakihi ve kâdîkudâtı.

668'de (1270) Konya'da doğdu. İlk öğrenimini burada gördükten sonra 693 (1294) yılının başlarında Dimaşk'a giderek öğrenimine devam etti. Kısa sürede tanındığı Dimaşk'ta Emeviyye Camii ve İkbâliyye Medresesi'nde ders verdi. 700 (1300) yılında Kahire'ye gitti. Burada Takıyyüddin İbn Dakikûl'î'den ders aldı. Ebû'l-Fazl İbn Asâkir, Ebû Hafs İbnü'l-Kavvâs, Ebû'l-Abbâs el-Eberkühî, İbnü'z-Zemlekânî, İbnü's-Savvâf, İbn Kayyim el-Cevziyye, Abdülmü'min b. Halef ed-Dim'yâtî'den hadis dinledi. 710'da (1310) Kahire'deki Saîdû's-suadâ Hankahı meşihatına getirildi. Şerfiyye Medresesi ve Tolunoğlu Camii'nde ders okuttu. el-Melikü'n-Nâsir Muhammed b. Kalavun'un saygı gösterdiği Konevî 727'de (1327) Di-

maşk'a başkadı (kādilkudât) olarak tayin edildi. Ayrıca meşihatü's-şüyûh makamına getirildi. Bir müddet sonra başkadılıktan ayrılmak istediye de kabul edilmedi. 14 Zilkade 729'da (9 Eylül 1329) vefat etti ve Cebelikâsiyûn'daki kabristana defnedildi.

Alâeddin Konevî'nin tefsir, fıkıh, usul, kelâm, tasavvuf, Arap dili ve edebiyatında geniş bilgi sahibi olduğu, tasavvuf erkân ve âdâbı konusunda otorite sayıldığı kaydedilir. Bu dönemde görüşleri tartışmalara yol açan İbn Teymiyye'ye saygı gösterip gerektiğinde onu savunmakla birlikte bazı görüşlerini eleştirmiş ve hapisinden çıkabilmesi için hapsedilmesine yol açan fetvasından vazgeçmesi gerektiğini belirtmiştir. İbn Teymiyye'nin ölümüne kadar hapiste kalmasına bu tavrın yol açtığı da söylenir (İbn Hacer, III, 26; Şevkânî, I, 440). Konevî'den ders alanlar arasında ondan övgüyle söz eden Cemâleddin el-İsnevî, Bahâeddin İbn Akil, İbn Balabân, İbn Merzûk el-Hatîb, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr ve Zehebî gibi tanınmış âlimler bulunmaktadır.

Eserleri. 1. *Hüsnü't-taşarruf fi şerhi't-Ta'arruf*. Kaynaklarda *et-Taşarruf fi't-taşavvuf*, *Şerhu't-Ta'arruf*, *Hüsnü't-taşarruf fi'lîmi't-taşavvuf* gibi adlarla da anılan eser, Kelâbâzî'nin *et-Ta'arruf li-mezhebi ehli't-taşavvuf* adlı kitabının şerhidir (Süleymaniye Ktp., Çelebi Abdullah Efendi, nr. 176; Cârullah Efendi, nr. 1028; Nâfiz Paşa, nr. 415; Hamidiye, nr. 644; Fâtih, nr. 2660; Şehid Ali Paşa, nr. 1232; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 360). 2. *Şerhu'l-Hâvî fi'l-fetâvî*. Abdül-gaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvî'nin Şâfiî fıkıhına dair eserinin şerhi olup Alâeddin et-Tâvûsî'nin şerhindeki talikata ilâve yapmak ve Ziyâeddin et-Tûsî'nin şerhi *el-Mişbâh*'ın bir kısmını çıkarmak suretiyle mezhebin büyük imamı Râfiî ve Nevevî'nin tashihleri esas alınarak hazırlanmıştır (Süleymaniye Ktp., Turhan Vâlide Sultan, nr. 113; Fâtih, nr. 2322, 2323, 2324; ayrıca bk. *Fihristü'l-Kütübhâneti'l-Hidiviyye*, III, 236-237). 3. *el-İbtihâc Muhtaşarü'l-Minhâc*. Ebû Abdullah el-Halîmî'nin *el-Minhâc fi şu'abi'l-îmân* adlı eserinin ihtisarıdır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1559). Bunlardan başka Konevî'nin usule dair *eş-Şâfi* adlı bir kitap *el-İ'lâm fi hayâtî'l-enbiyâ* 'aleyhimü's-salâtü ve's-selâm adıyla peygamberlerin kabir hayatına dair bir eser yazdığı, Fahreddin er-Râzî'nin *el-Me'âlim* adlı kitabını ihtisar ettiği belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtaş* (nşr. M. Habîb el-Hîle), Taif 1408/1988, s. 162; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 280; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhi), X, 132-136; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 334-336; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIV, 147; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 271-273; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, III, 24-28; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IX, 279; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 149-150; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 161-162; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin*, I, 398-400; *Keşfü'z-zunûn*, I, 411, 420, 625; II, 1871-1872; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 90-91; Şevkânî, *el-Bedrü'l-tâli*, I, 439-441; *Fihristü'l-Kütübhâneti'l-Hidiviyye*, III, 236-237; Brockelmann, *GAL*, II, 105; *Suppl.*, I, 360; II, 101; A. Shiloah, *The Theory of Music in Arabic Writings*, München 1979, s. 179-180; Ferhat Koca, "İbn Teymiyye, Takıyyüddin", *DİA*, XX, 393.

TAHSİN ÖZCAN

KONEVÎ, Cemâleddin

(جمال الدين الكوني)

Ebû'l-Mehâsin (Ebû's-Senâ) Cemâlüddin Mahmûd b. Sirâciddin Ahmed b. Mes'ûd el-Konevî ed-Dimaşkî (ö. 770/1369)

Hanefî fakihî.

Çağdaşı tarihçilerden İbn Habîb el-Halebî 692 (1293) yılında doğduğunu zikrederken İbn Râfiî doğumu için 694 (1295) tarihinin kaydedildiğini belirtir. Babasının lakabından dolayı İbnü's-Sirâc olarak da tanınmıştır. Babasından ve devrin diğer âlimlerinden ders aldı. Fıkıh yanı sıra usul, hadis ve kelâm da bilgi sahibi olup zamanında Hanefî ulemâsının önde gelenlerindendi. 759 (1358) ve 766 (1365) yıllarında Dimaşk'ta Hanefî kâdilkudâtlığı, Emeviyye Camii, Reyhâniyye ve Hâtuniyye medreselerinde müderrislik görevinde bulundu. İbn Habîb ve İbn Râfiî'nin bildirdiğine göre Dimaşk'ta 770 yılı Zilhicce ayının son gününde (4 Ağustos 1369) vefat etti ve şehrin doğu kesiminde bulunan Süfiyye Kabristanı'na defnedildi. Yine çağdaşlarından Kureşî'nin ölüm tarihi olarak ay belirtmeden 771 yılını zikretmesi bir günlük farkı ifade etmekte, Leknevi'nin verdiği 777 (1375) ve Ali el-Kârî'den naklettiği 781 (1379) tarihlerinin yanlış olduğu anlaşılmaktadır.

Eserleri. 1. *el-Ğunye fi'l-fetâvâ*. Kâdihan ve Zahîrüddin el-Buhârî gibi âlimlerin fetvalarına yer verilen eserde sıkça ortaya çıkan meseleler derlenmiştir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1255 [II. cilt, müellif hattı]; Damad İbrâhim Paşa, nr. 699; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efen-

di, nr. 1464, 1465; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 1036, 1037). 2. *el-Müntehab min vakfeyi'l-Hilâl ve'l-Haşşâf*. Hilâl-lürre'ye diye bilinen Hilâl b. Yahyâ ve Has-sâf'ın *Ahkâmü'l-vakf* adlı eserlerinin cem' ve ihtisar edilmiş şeklidir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2762 [müellif hattı], Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2003; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1344). 3. *el-İ'câz fi'l-i'tirâz 'ale'l-edilleti's-şer'iyye*. Bir girişle beş bölümden meydana gelen eserde kitap, sünnet, içmâ, kıyas ve akli delillerle istidlâl şekli ve bunlara karşı nasıl itiraz edileceği konusu ele alınmıştır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3613; Şehid Ali Paşa, nr. 2762 [müellif hattı]; bu eserle üstteki eserin müellif hattı nüshaları mürekkebin bozulmasından dolayı okunamaz durumdadır). 4. *el-Buğye (Buğyetü'l-kunye)*. Zâhidî'nin fıkıha dair *Kunyetü'l-münye* adlı eserinin muhtasarıdır (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1415; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 1037). 5. *Hulâsatü'n-Nihâye fi fevâ'idü'l-Hidâye*. Hü-sâmeddin es-Sıgnâkî'nin *el-Hidâye* üzerine yazdığı *en-Nihâye* adlı şerhin muhtasarıdır (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 1622). 6. *el-Kalâ'id fi şerhi'l-Akâ'id* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1697; Lâleli, nr. 2321; Esad Efendi, nr. 1236). Tahâvî'nin *Akâ'id*'inin şerhidir. 7. *el-Mu'temed fi ehâdisi'l-Müsned*. Ebû Hanîfe'nin Abdullah b. Muhammed el-Hârisî tarafından derlenen *el-Müsned*'inin muhtasarıdır (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 419). Bu eserinde *el-Müste-ned* adıyla şerhetmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1732). 8. *Mukaddime (Risâle) fi ref'i'l-yedeyn fi's-salât* (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1606; Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 1186; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1344). Rükû tekbiri sırasında el kaldırmanın namazı bozacağı ve bu sebeple Şâfiî bir imama Hanefîler'in uyamayacağını ileri süren çağdaşı Hanefî âlimi İtkânî'ye reddiyedir (Dâvûdî, II, 311). İtkânî'yi bu görüşünden dolayı tenkit eden Leknevi, Konevî'nin risâlesinden övgüyle söz eder (*el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 50, 207). 9. *Müntehab mine'l-Fetâvâ'l-kubrâ* (Diyanet İşleri Başkanlığı Ktp., nr. 554). Sadrüşşehid'in eserinin bazı ilâvelerle yapılan muhtasarıdır.

Bunlardan başka Konevî'nin kaynaklarda adı geçen eserlerinden bazıları da şunlardır: *Müşriku'l-envâr fi müşkilü'l-âşâr*, *et-Tefrîd fi Şerhi't-Tecrîd li'l-Kudûri*, *Tehzîbü Ahkâmi'l-Kur'ân*, *el-Münhî (el-Müntehî) fi Şerhi'l-Muğnî li'l-Hab-*